

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री शुसीला कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री बैद्यनाथ उपाध्याय
फैसला

२०७०-०१-०५

मुद्दा: उत्प्रेषणयुक्त परमादेश ।

जिल्ला सिराहा, रामनगर मिर्चैया गा.वि.स.वडा नं ३ वस्ने सुरज मण्डल.....१ निवेदक

विरुद्ध

श्री पुनरावेदन अदालत, राजविराज१

श्री सिराहा जिल्ला अदालत, सिराहा१ विपक्षी

जिल्ला सिराहा सिराहा न.पा. वडा नं ७ वस्ने गणेश कुमार राय१

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ र १०७(२) ले यसै अदालतको क्षेत्राधिकार भित्रको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार छ : -

सिराहा जिल्ला अदालतमा चलेको वादी भिखारी मण्डल समेत प्रतिवादी म सुरज मण्डल समेत भएको दे.नं १११४ को लेनदेन मुद्दामा साँवा रु ४६,५०० र सोको व्याज समेत भरी पाउने ठहरी मिति २०६०।०९।०२ गते फैसला भएकोले उक्त फैसला बमोजिम वादीले दिएको विगो नं ६१८/११७ को मुद्दामा प्रतिवादिको पिता विश्वनाथ मण्डल तथा वादीहरुका पिता बेचु मण्डलको

संयुक्त नाउँदत्ताको जि.सिराहा गा.वि.स.रामनगर मिर्चैया वडा नं २(क) कि.न.२४६ को ०-५-१२ मध्ये उत्तर तर्फबाट ०-२-१६ मध्ये पूर्व तर्फबाट ०-०-६ मध्ये पूर्व उत्तर कुनाबाट कि.न. ३२४६ को ०-०-३-१२.२ जग्गा विगो वापत मिति २०६२।०३।२७ गते डाँक बढाबढ हुँदा विपक्षी गणेशकुमार रायले सकार गरेका रहेछन् । निज विपक्षी गणेशकुमार रायले उक्त जिल्ला सिराहा गा.वि.स. रामनगर मिर्चैया वडा नं २(क) को कि.नं. ३२४६ को ०-०-३-१३.२ जग्गा मुलुकी ऐन दण्ड सजायको ४३ नं अनुसार चलन चलाई पाउँ भनी मिति २०६७।१।२९ मा विगो नं ६५८/११५ को मुद्दा दिएकोमा उक्त जग्गा यस अदालतबाट डाँकसकार गरी पाएको भनिएको हुँदा यस अदालतबाट २०६८।१०।१३ गते भएको आदेश बमोजिम निवेदकले भोग चलन नगरेको, प्रतिवादीहरुको भोग चलनमा रहेको भनी स्थलगत सर्जमिनमा उल्लेख भएको हुँदा उक्त जग्गा नियमानुसार निवेदकलाई चलन लगाई दिनु भन्ने सिराहा जिल्ला अदालतले मिति २०६७।१२।३ मा आदेश गरेको छ । उक्त आदेश मुलुकी ऐन अ.व. १७ नं बमोजिम बदर गरी पाउँ भनी मैले पुनरावेदन अदालत राजविराजमा निवेदन गरेकोमा कि.नं. ३२४६ को ०-०-३-१३.२ जग्गा सम्म चलन चलाउने भन्ने सिराहा जिल्ला अदालतको २०६८।१२।०३ को आदेश सदर गरेको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०७०।४।२८ को आदेशबाट अन्यायमा परी प्रस्तुत निवेदन लिइ आएको छ । विपक्षी गणेशकुमार रायले डाकसकार गरेको जग्गा मुलुकी ऐन, दण्डसजायको ४३ नं. बमोजिम मुद्दाको आखिरी टुङ्गो लागि फैसला भएको मितिले बढिमा ३ वर्ष भित्र चलन चलाउन दरखास्त दिनु पर्छ । सो म्याद नाघे पछि अड्डाबाट चलन चलाई दिनु पर्दैन भन्ने कानूनी ब्यवस्था रहेको छ । विपक्षी गणेशकुमार रायले मिति २०६२।०३।२७ गते डाकसकार गरेको मितिले तीन वर्ष भित्र चलन चलाई पाउन निवेदन दिनु पर्नेमा विपक्षीले मिति २०६७।१।२९ गते मात्र निवेदन दिएकाले हदम्याद नघाई दायर भएको निवेदन तामेलीमा राख्नु पर्नेमा चलन चलाई दिएको कार्य त्रुटीपूर्ण रहेको छ ।

अतः विपक्षीहरूको उक्त कार्यवाट निवेदकको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ द्वारा प्रदत्त संवैधानिक तथा कानूनी हकमा आघात परेकाले नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ र १०७(२) बमोजिम को धारा ३२ र १०७(२) बमोजिम मिति २०६८।१।२३ गतेको सिराहा जिल्ला अदालतको आदेश सदर गरेको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०७०।४।८ गतेको आदेश उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी पाउँ । साथै प्रस्तुत रिट निवेदनको टुंगो नलागेसम्म विवादित घर उठाई चलन चलाउने कार्य नगर्नु, यथास्थितिमा राख्नु भनी सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ४१(१) बमोजिम विपक्षीहरूको नाउँमा अन्तरिम आदेश समेत जारी गरी पाउँ भन्ने रिट निवेदन ।

यसमा निवेदकको मागबमोजिमको आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो, आदेश जारी हुनु नपर्ने भए सोको कारण तथा प्रमाण सहितका बाटाको म्याद बोहक १५ दिनभित्र प्रत्यर्थी नं १ र २ ले महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत तथा प्रत्यर्थी नं ३ ले आफै वा आफ्नो वारेस मार्फत लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी प्रस्तुत आदेश तथा रिट निवेदनको प्रतिलिपी साथै राखी प्रत्यर्थीहरूका नाममा म्याद जारी गरी म्याद भित्र लिखित जवाफ पेश भए वा अवधि नाघेपछि नियमानुसार पेश गर्नु । साथै निवेदनमा अन्तरिम आदेशको समेत माग भएतर्फ विचार गर्दा, प्रस्तुत मुद्दामा निवेदकको माग बमोजिम अन्तरिम आदेश जारी हुने नहुने सम्बन्धमा दुवैपक्षहरू उपस्थित गराई छलफल गर्नु उपयुक्त हुँदा मिति २०७०।५।१७ गते छलफलका लागि पेशी तोकी सोको जानकारी प्रत्यर्थीहरूलाई दिनु । सो छलफल नभएसम्म निवेदकको कि.नं ३२४६ को जग्गाबाट घर उठाई चलन चलाउने कार्य नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीहरूको नाममा सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ४१(१) बमोजिम यो अल्पकालिन अन्तरिम आदेश समेत जारी गरीदिएको छ । यसको जानकारी प्रत्यर्थीहरूलाई दिनु भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।५।९ को आदेश ।

निवेदकले दावी लिएको जग्गा मिति २०६२।३।२७ मा सिराहा जिल्ला अदालतबाट डाक

वढावढ हुँदा डाक सकार गरी लिएको जग्गा हो । विपक्षी निवेदक तथा निजका विपक्षी बिचको लेनदेन मुद्दा अन्तिम फैसला भई जग्गा डाक वडावड भए बमोजिम मैले डाक सकार गरी लिए पनि विवादित जग्गाहरु दर्ता हुन बाँकी नै थियो । मिति २०६९।११।१२ मा मात्र मालपोत कार्यालय सिराहाबाट धनी पुर्जा लिएको हो । पुर्जा लिएपछि म जग्गा भोगचलन गर्न जाँदा विपक्षीहरुले भोग नछोडेकाले मैले मिति २०६९।११।२९ मा डाक सकार गर्दा लिएको जग्गा चलन चलाई पाउँ भनि सिरहा जिल्ला अदालतमा निवेदन दर्ता गराएको थिए । मेरो उक्त चलन चलाई पाउँ भन्ने निवेदन उपर कारवाही हुँदा जग्गामा कस्को भोग छ बुझ्नका लागि अदालतले सर्जमिन गरेको र जग्गामा विपक्षीको भोग रहेको मुचुल्कामा भएवाट सिरहा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।१२।३ मा नियमानुसार विवादित जग्गा चलन चलाई दिनु भन्ने आदेश भएको हो ।

अतः मैले डाक सकार गर्दा विवादित जग्गामा भएको घर समेत सकार गरेको हुँदा मेरो अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको सिराहा जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१२।३ को आदेश र सो आदेशलाई न्यायोचित ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०७०।४।८ को आदेश कानून सम्मत रहेकाले रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने गणेश कुमार रायको लिखित जवाफ ।

यसमा वादी भिखारी मण्डल समेत प्रतिवादी निवेदक सुरुज मण्डल धानुक भएको सम्बत २०५९ सालको सा.दे.नं १११४/१८३ को मुद्दामा मिति २०६०।९।२ गते साँवा रु ४६५०० र सोको लिखत मिति देखि भरी भराउ हुँदा सम्मको व्याज एवं कोर्टफी समेत प्रतिवादीहरुबाट भरी पाउने ठहरी फैसला भए अनुसार वादीको तर्फबाट निवेदकले निवेदनमा उल्लेख गरेको जग्गा देखाई विगो गरी भराउको कारवाहीका क्रममा मिति २०६२।३।२७ गते लिलाम वढावढको क्रममा कानुन बमोजिम वेचु मण्डल र निवेदक सुरुज मण्डलको वावु विश्वनाथ मण्डलको संयुक्त नाउँ दर्ताको सिरहा जिल्ला गा.वि.स.रामनगर वडा नं २ कि.न. २४६ को ०-५-१२ जग्गा मध्ये ०-२-१६ जग्गा मध्ये उत्तर तर्फबाट ०-०-३-१३.२ जग्गा वढावढमा तेश्रो पक्ष गणेशकुमार रायले डाँक सकार गरी

मिति २०६२।४।२९ गते दा.खा.पूजी भई मिति २०६७।१।१२ गते मात्र जग्गाधनी पुर्जा प्राप्त गरेको अवस्था छ । सो पश्चात जग्गामा भोग गर्न जाँदा चलन गर्न नदिएकोले जिल्ला अदालत नियमावली, २०५२ को नियम ७४ अनुसार मिति २०६७।१।२९ गते दरखास्त दिएको हो । डाँक सकार गरेको जग्गा हाल कसको भोगमा छ भनी मिति २०६८।१।७ गते डोर खटिई भै आएको सर्जमिन मुचुल्कामा उक्त जग्गामा प्र मध्येका सुरज मण्डलले नयाँ घर समेत निर्माण गरी वादी गणेश रायलाई भोग चलन गर्न नदिई हटक खिचोला गरेको उल्लेख भएबाट मिति २०६८।१।२३ गते गणेश कुमार रायलाई चलन चलाई दिनु भनी किटानी आदेश भएको हो । अतः उपरोक्त तथ्य र कारणबाट कानूनबमोजिम फैसला कार्यन्वयन गर्ने कार्य भएकाले रिट निवेदन औचित्यहिन हुँदा खारेज गरी पाउँ भन्ने सिराहा जिल्ला अदालतको लिखित जवाफ ।

नियम बमोजिम पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा निवेदक तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता जीवनप्रसाद उपाध्यायले प्रचलित कानूनको हदम्याद नघाई चलन चलाई पाउन दिएको निवेदन खारेज गर्नुपर्नेमा चलन चलाई दिएको मिलेन । मिति २०५९।३।२७ मा विपक्षीले डाँक सकार गर्दा कि.न. ३२४६ को ०-०-३-१३.२ जग्गाको डाँक सकार गरेकोमा सोमा रहेको घर समेत चलन चलाउने गरी गरेको शुरु सिराहा जिल्ला अदालतको आदेश सदर गरेको पुनरावेदन अदालत राजविराजको आदेश त्रुटीपूर्ण छ भनी गर्नु भएको वहस र प्रत्यर्थी गणेश कुमार राय तर्फबाट अधिवक्ता भूपेन्द्रप्रसाद पोखरेलले डाँक सकार गरेको जग्गाको धनीपूजा प्राप्त भए पनि भोग गर्न नदिएको हुँदा चलन लाई पाउन निवेदन दिएको हो । डाँक सकार गर्दा विवादीत जग्गा र सोको लिगलागापात सबै सकार गरेको हुँदा विपक्षीले तथ्यलाई फरक पारी दायर गरेको प्रस्तुत रिट खारेज गरिपाउँ भनी गर्नु भएको वहस समेत सुनियो । निवेदनको पक्ष विपक्षमा प्रस्तुत भएको वहस र मिसिल अध्ययन गरि हेर्दा निवेदकको मागबमोजिम उत्प्रेषणको आदेश जारी हुने हो होइन सोही सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा यसमा वादी भिखारी मण्डल समेत प्रतिवादी सुरज मण्डल समेत भै चलेको लेनदेन मुद्दामा भरी पाउने ठहरेको विगो कि.न. ३२४६ को ०-०-३-१२.२ जग्गावाट असुलगरी पाउन निवेदन दिएको र विगो वापत मिति २०६२।३।२७ गते उक्त जग्गा डाँक वढावढ हुँदा गणेशकुमार रायले सकार गरेको तर भोग गर्न नदिएकोले र शुरू अदालतबाट स्थलगत सर्जमिन गरी प्रतिवादीको भोग चलनमा रहेको उल्लेख भएको हुँदा उक्त जग्गा निवेदकलाई चलन चलाई दिनु भन्ने सिराहा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७।१।२३ मा भएको आदेश पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट समेत सदर भएवाट प्रस्तुत रिट निवेदन दायर गरेको देखियो ।

शुरु सिराहा जिल्ला अदालतको मिति २०६०।१।२ गतेको फैसला अन्तिम भै लेनदेन मुद्दाको विगो रु ४६५००। भरी पाउने ठहरेको फैसला कार्यान्वयन गर्ने क्रममा प्रतिवादीको हक भोगको कि.नं. ३२४६ को ०-०-३-१३.२ जग्गा वादीले सकार गरी दा.खा गरि जग्गा धनी प्रमाण पुर्जा प्राप्त गरिसकेको देखिन्छ । अदालतबाट आफ्नो हक स्थापित भै सकेको जग्गामा भोग गर्न नपाएको विषयमा जिल्ला अदालतमा चलन तर्फ उजुर गरि आफ्नो हक स्थापित गराउन नपाउने वा नमिल्ने भनी अर्थ गर्न मिल्ने होइन । फैसला बमोजिमको विगो तिर्नु वुझाउनु पर्ने होइन भनी दावी लिएको अवस्था पनि देखिँदैन । यसरी एकातर्फ दावीलाई स्वीकार पनि गर्ने र अर्को तर्फ फैसला कार्यान्वयन हुनलाई अवरोध पनि गर्ने दोहोरो चरित्रबाट अदालत आफ्नै फैसला कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारीबाट विचलीत हुन सक्दैन ।

अदालतको अन्तिम फैसलाबमोजिम विगो भराउन लिलाम सकार गरेको जग्गा कसको भोगमा छ भनी अदालतबाट वुझ्न डोर खटाइएको र उक्त डोरमा आफू हाजिर भै सर्जमिनको कागजमा सहिछाप नगरेकोले सुनुवाईको अवसर नपाएको भनी दावी लिएको देखियो । फैसला कार्यान्वयनतर्फ विगोमा मुद्दा चल्दाको वखत पक्ष विपक्ष भै तारेखमा रही मुद्दाको कार्यवाही भएको देखिएको अवस्थामा मुद्दामा के कस्तो काम भईरहेको छ सो वारेमा निवेदक अनविज्ञ रहेछन भनी

मान्न मिलेन । तसर्थ सर्जमिनमा उपस्थित नभएको वा सहिछाप नगरेको तथ्यले सुनवाईको अवसरबाट बञ्चित गराइएको भनी अर्थ गर्नसमेत न्यायसंगत देखिँदैन । अदालतबाट कानूनसंम्मत रूपमा भए गरेका कार्यले ब्यक्तिका हक अधिकारमा आघात पर्ने नभई अन्ततोगत्वा न्याय नै पर्न जाने हुन्छ ।

अतः अदालतको अन्तिम फैसलाले ठहरेको विगो भराउने प्रयोजनार्थ लिलाम सकार गरी जग्गाधनी पुर्जा प्राप्त गरेको जग्गामा भोगचलन गर्न अवरोध गरेकोले चलन चलाई माग्न आएकोमा फैसला कार्यान्वयनमा ढिलाई गर्ने वा प्रकृया लम्ब्याउनको लागि मात्र अदालतले कानूनसंम्मत रूपमा गरेका काम कार्यवाहिलाई अन्यथा गर्न वा भन्न सक्ने अवस्था समेत देखिएन, रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । दायरीको लगत कट्टा गरी नियमानुसार गरि मिसिल अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

शाखा अधिकृत :- तीर्थ भट्टराई

कम्प्युटर टाईप गर्ने :- मन्दिरा रानाभाट

ईति संवत् २०७० साल पौष ७ गते रोज १ शुभम.....